

DEKOLONISATIE VAN HET AK ONDERWIJS

Kritische discours analyse als methodiek
Workshop KNAG dag 2022

Joost Penninx (Radboud docentenacademie)

joost.penninx@ru.nl

INTRO

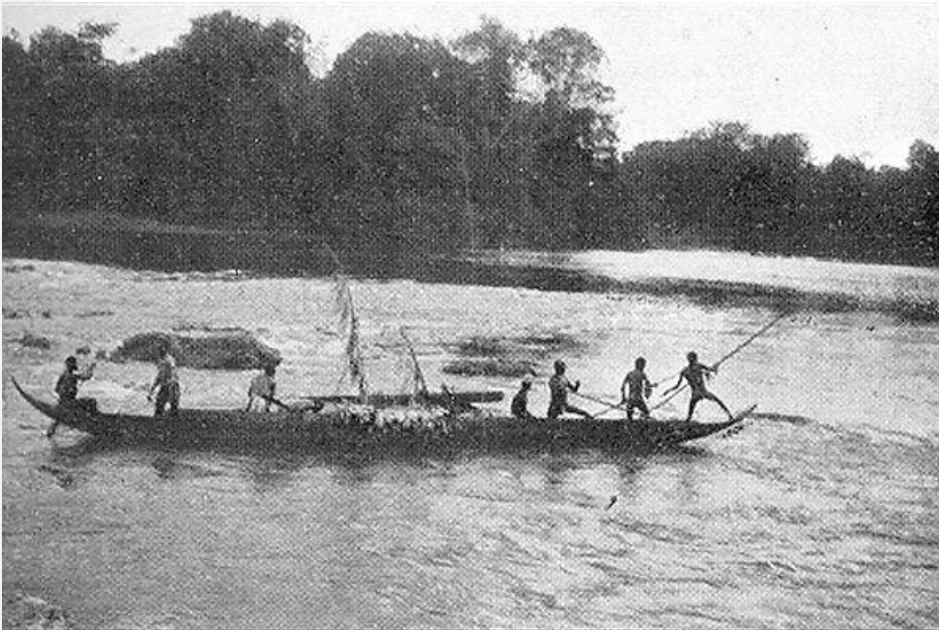
Doel:

- Aanzwengelen van gesprek over dekolonisatie van het AK onderwijs.

Twijfels:

- Ik ben ook in een koloniaal discours opgegroeid en opgeleid.
- Onderzoekspublicaties naar het thema voor het AK onderwijs in het VO in Nederland zijn zeer beperkt.
- Is dit wel de juiste plek voor deze workshop, gezien het koloniale verleden van het KNAG?

KOLONIALE VERLEDEN VAN KNAG



"... teneinde de ontwakende belangstelling in de aardrijkskunde aan te wakkeren, en daardoor de kennis te vermeerderen, waarvan onder andere de handel, scheepvaart, industrie, kolonisatie en emigratie de vruchten konden plukken"

- <https://geografie.nl/knag/organisatie/historie>

VOORKENNIS: VINGERS

Wat is kritische discours analyse?

- 1 vinger = geen idee
- 3 vingers = kan ik in grote lijnen uitleggen
- 5 vingers = gebruik ik in mijn les(voorbereiding)

Vorm een heterogeen drietal

LEES HET EERSTE KOPJE VAN 1.1 UIT EEN AK METHODE

Ligging en landschappen

► Nigeria ligt in de tropen, aan de kust van West-Afrika. Vroeger was het een Britse kolonie en voor veel Europeanen een afschrikwekkende plek. Het stond namelijk bekend als *White men's grave* (= graf van blanke mensen), omdat veel Europese kolonisten ziek werden en stierven als ze West-Afrika in trokken. Men dacht dat dit kwam door het warme, vochtige klimaat, ziekteverwekkende moerassen en het oneindige regenwoud. Later ontdekten de Europeanen dat ze ziek werden door tropische ziekten als malaria. Toen ze zich daartegen leerden beschermen, trokken de kolonisten vaker het binnenland in. Ze ontdekten dat daar heel andere landschappen voorkomen dan in het kustgebied.

● Alleen in het zuiden van Nigeria is er tropisch regenwoud. In het kustgebied zijn ook veel moerassen en groeien mangroven. Dat zijn bomen die in zout water leven langs tropische

Ligging en landschappen

► Nigeria ligt in de tropen, aan de kust van West-Afrika. Vroeger was het een Britse kolonie en voor veel Europeanen een afschrikwekkende plek. Het stond namelijk bekend als *White men's grave* (= graf van blanke mensen), omdat veel Europese kolonisten ziek werden en stierven als ze West-Afrika in trokken. Men dacht dat dit kwam door het warme, vochtige klimaat, ziekteverwekkende moerassen en het oneindige regenwoud. Later ontdekten de Europeanen dat ze ziek werden door tropische ziekten als malaria. Toen ze zich daartegen leerden beschermen, trokken de kolonisten vaker het binnenland in. Ze ontdekten dat daar heel andere landschappen voorkomen dan in het kustgebied.

● Alleen in het zuiden van Nigeria is er tropisch regenwoud. In het kustgebied zijn ook veel moerassen en groeien mangroven. Dat zijn bomen die in zout water leven langs tropische

- Wat valt je op?
- Welke onderwerpen/personen/woorden komen aan bod? Welke niet?
- Welk narratief / verhaallijn herken je?
- Welk wereldbeeld schetst
- Hoe zou je leerlingen dit laten lezen?
- (Met wat voor werkvorm kun je leerlingen hier kritisch naar laten kijken?)

3 tallen
10 min

KRITISCHE DISCOURS ANALYSE: ONDERLIGGENDE AANNAMES, IDEOLOGIE EN MACHTSVERHOUDINGEN IN EEN TEKST BLOOTLEGGEN

1. Onderwerpkeuzes: 'ontdekking' of exploitatieverleden
 2. Narratief: [kolonisten gingen op ontdekking in een leeg land]
 3. Woordkeuzes: 'ontdekkingsreizigers', 'kolonisten' of 'bezetters'
 4. Beeldspraak: 'white men's grave' / koloniën en hun 'moederland'
 5. Beeldkeuze:
 6. Kaartkeuze:
- Conclusie: Wereldbeeld Nigeria is een 'afschrikwekkende plek'



\$1 Tegenstellingen in Nigeria



Nigeria ligt in West-Afrika. Het is een land met grote verschillen in natuurlandschap, klimaat, bevolking en welvaart.

Ligging en landschappen

Nigeria ligt in de **tropen**, aan de kust van West-Afrika. Vroeger was het een Britse **kolonie** en voor veel Europeanen een afschrikwekkende plek. Het stond namelijk bekend als **White men's grave** (= graf van blanke mensen), omdat veel Europese kolonisten ziek werden en stierven als ze West-Afrika in trokken. Men dacht dat dit kwam door het warme, vochtige klimaat, ziekteverwekkende moerassen en het oneindige regenwoud. Later ontdekten de Europeanen dat ze ziek werden door tropische ziekten als malaria. Toen ze zich daartegen leerden beschermen, trokken de kolonisten vaker het binnenland in. Ze ontdekten dat daar heel andere landschappen voorkomen dan in het kustgebied.

- Alleen in het zuiden van Nigeria is er **tropisch regenwoud**. In het kustgebied zijn ook veel moerassen en groeien **mangroven**. Dat zijn bomen die in zout water leven langs tropische kusten. Het is in het zuiden het hele jaar warm en er valt veel regen. Alleen in december en januari valt minder neerslag, doordat de wind dan tijdelijk niet van zee uit het zuiden waait (**aanlandige wind**), maar van land uit het noorden (**aflandige wind**).



FIGUUR 1 Lagos is met ongeveer 17 miljoen inwoners de grootste stad van Nigeria.

- In het binnenland is het klimaat minder vochtig. De droge tijd als gevolg van de noordenwind duurt hier langer, ongeveer vijf maanden. Het landschap bestaat uit **savanne**. Het noorden van Nigeria is nog droger. Daar valt acht maanden lang bijna geen neerslag. De savanne gaat hier over in een **steppe**. Dit is de rand van de Saharawoestijn.

Bevolkingsspreiding

Nigeria is het grootste land van Afrika als je kijkt naar het aantal inwoners: ruim 180 miljoen. Het land heeft een ongelijke **bevolkingsspreiding**.

- In het zuiden is de **bevolkingsdichtheid** het hoogst. Daar liggen veel grote steden en is veel werk. Ook zijn er plantages waar tropische producten voor de export worden verbouwd, zoals cacao en palmolie. Het zuiden is het rijkste deel van het land. Het **bnp per inwoner** is er het hoogst.

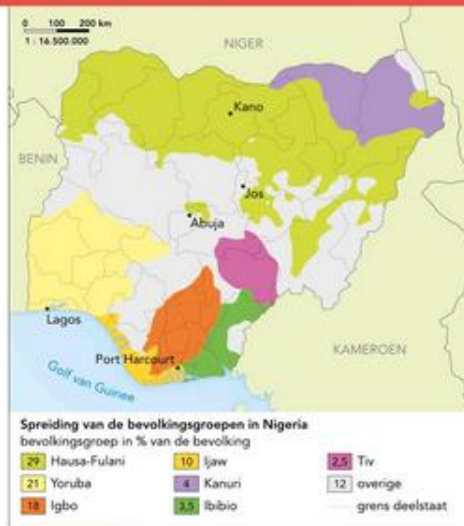
- Midden- en Noord-Nigeria zijn droger en minder dicht bevolkt. Er zijn een paar grote steden. Kano is het handelscentrum van Noord-Nigeria en ligt op

belangrijke internationale handelsroutes. In de savannes buiten de steden is de bevolkingsdichtheid laag. Er wonen boeren die op kleine stukken land yams, cassave, pinda's en granen verbouwen. In de steppen is alleen veeteelt mogelijk. Daar wonen de minste mensen. In het noorden van Nigeria, vooral in de platte-landsgebieden, zijn de inkomens laag.

Etnische verschillen

De bevolking van Nigeria is erg divers met ongeveer tweehonderdvijftig verschillende bevolkingsgroepen. Ze zijn voortgekomen uit de stammen die er al eeuwenlang wonen.

- De verschillende **etnische groepen** in Nigeria hebben hun eigen cultuur. Dat maakt Nigeria tot een **multiculturele samenleving**. Je ziet dat bijvoorbeeld aan de taal. In Nigeria worden zo'n vijfhonderd talen gesproken! Gelukkig spreken de meesten ook Engels, want anders zouden veel mensen elkaar niet kunnen verstaan. Ook aan de godsdienst zie je dat Nigeria multicultureel is. In het noorden wonen vooral moslims, in het



FIGUUR 2



FIGUUR 3

zuiden christenen. Maar grote delen van Nigeria zijn een religieuze mengelmoe.

- Vanaf 1863 was Nigeria een Britse kolonie. In 1914 was die zo groot als Nigeria nu is. Er woonden weinig Britten, maar toch overheersten ze binnen de kolonie veel stammen en volken. Toen Nigeria in 1960 onafhankelijk werd, behield het land de koloniale grenzen. Zo kwamen de verschillende volken in één land terecht.

- Om aan de verschillen in Nigeria tegemoet te komen, werd het land verdeeld in **deelstaten**. Dat zijn gebieden met veel zelfbestuur. Daardoor hebben verschillende bevolkingsgroepen in Nigeria enige **autonomie**.

Verscheurd land

Tussen de volken in Nigeria laaien regelmatig conflicten op. De oorzaken zijn divers en ingewikkeld.

- Veel conflicten zijn een strijd om de macht. Binnen een deelstaat wonen verschillende bevolkingsgroepen. Soms worden mensen van de grootste bevolkingsgroep voorgetrokken en worden

kleinere groepen, de **etnische minderheden**, gediscrimineerd.

- Soms wordt er ook gestreden om **natuurlijke hulpbronnen**. Het gaat er dan bijvoorbeeld om wie het voor het zeggen heeft in gebieden waar olie te vinden is.

- Er is ook strijd tussen religieuze groepen. Radicale moslims en christenen vechten soms een bloedige strijd uit. Zo geldt in Noord-Nigeria in veel deelstaten

de sharia, de islamitische wetgeving.

De christenen die er wonen, zijn daar tegen. Ook worden bevolkingsgroepen met verschillende godsdiensten tegen elkaar opgezet in de strijd om macht en hulpbronnen (figuur 4).

- Tot slot zorgt de **regionale ongelijkheid** voor onvrede. Mensen in gebieden met veel armoede en werkloosheid voelen zich achtergesteld en komen daartegen in opstand.

FIGUUR 4

Jos

In 2010 stijgen rookpluimen op boven de stad Jos na een aanslag van terroristen. In het nieuws lijkt het alsof moslims en christenen elkaar zomaar in de haren vliegen, maar zo eenvoudig ligt het niet. Het conflict rond Jos had te maken met een strijd tussen islamitische veeboeren uit het noorden en christelijke veeboeren uit het zuiden, met aanslagen tot gevolg. Het ging waarschijnlijk niet zozeer om geloof, maar om grond.



KOLONIALISME, KOLONIALITEIT EN DEKOLONISATIE

Wat zijn volgens jou de problemen die geadresseerd moeten worden door dekolonisatie van het (AK) onderwijs?

- Steekwoorden in de menti



KOLONIALISME, KOLONIALITEIT EN DEKOLONISATIE

- **Eurocentrisme**

- Discours: Europees perspectief (oa kennis, geschiedenis en waarden) staat centraal.
- Voorbeeld: "De landen in ZOA zijn nog niet zo ontwikkeld als de landen in Noord-Europa, met de uitzondering van Singapore"

- **Stereotypering**

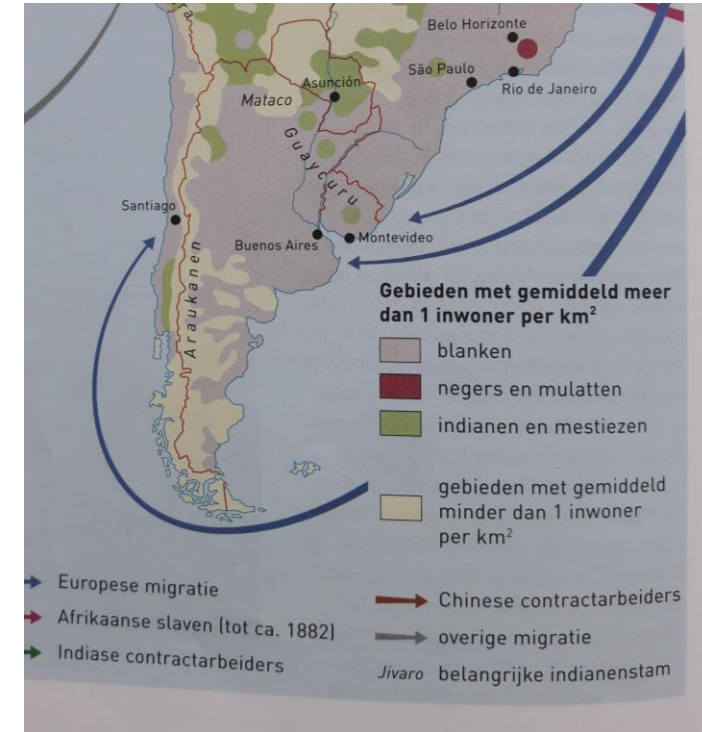
- Discours: Beschrijving van (groepen) mensen op basis van één kenmerk.
- Voorbeeld: "in etnische wijken praten ze, net als thuis, in hun eigen taal en kopen ze producten waaraan ze thuis gewend waren."

- **'Othering'**

- Discours: Het benadrukken van het anders zijn van (groepen) mensen.
- Voorbeeld: "etnische wijken"

- **Racisme**

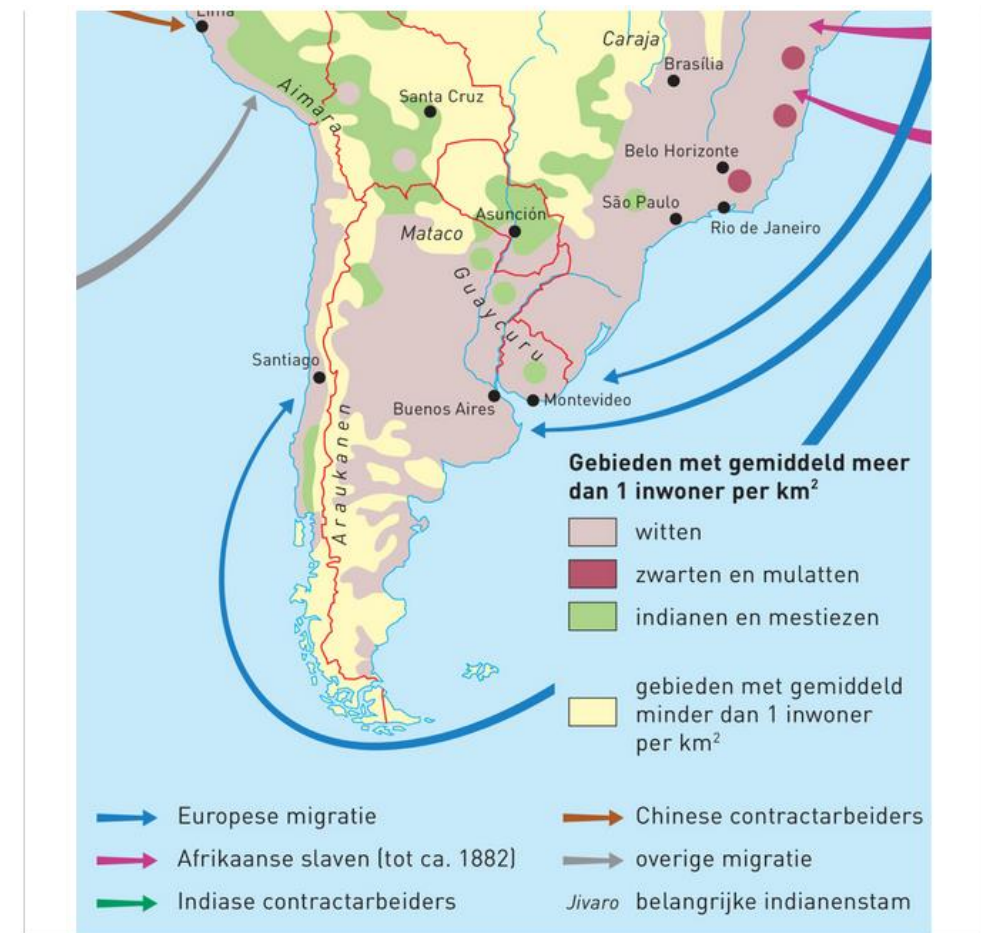
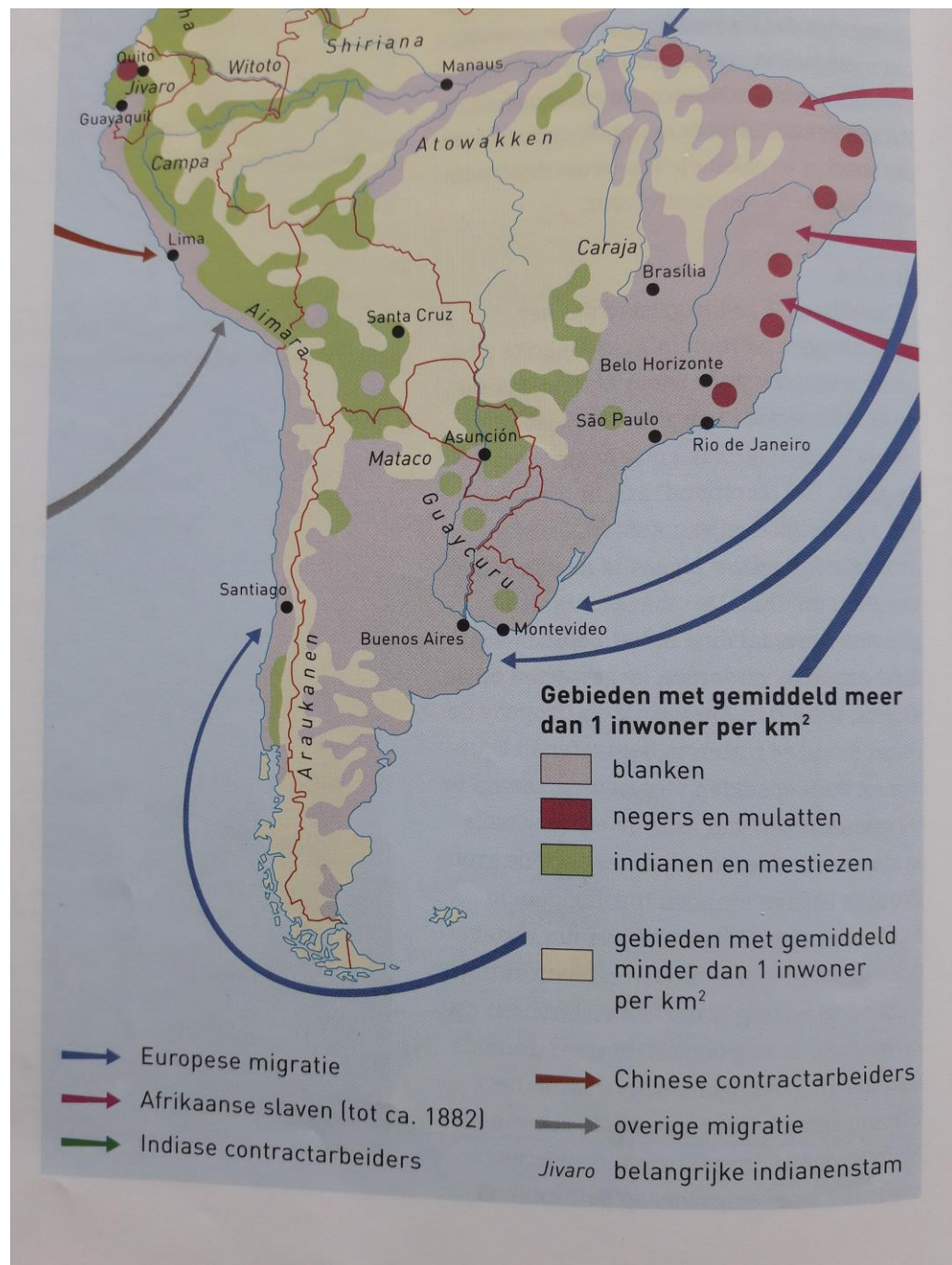
- Discours: Ras als natuurlijk, logisch en wetenschappelijk lijkende categorieën om mensen in te delen, te beoordelen en ongelijk te behandelen. Witheid als impliciete norm.
- Voorbeeld: zie kaart



KOLONIALISME, KOLONIALITEIT EN DEKOLONISATIE

Conclusie: **Machtsverhoudingen**

- Wiens perspectief belandt in de leerstof?
- Welk wereldbeeld draagt de leerstof (niet) uit?
- Hoe kun je leerlingen kritisch naar aangeboden perspectieven en machtsverhoudingen laten kijken?



‘Meester, wat doet het n-woord in mijn aardrijkskundeboek?’

<https://www.oneworld.nl/lezen/opinie/meester-wat-doet-het-n-woord-in-mijn-aardrijkskundeboek/>

KIES:

1. Kritische discours analyse: Lees samen een stukje uit een methode en voer een kritische discours analyse uit.

- a) Onderwerpkeuze
- b) Woordkeuze
- c) Verhaallijn / narratief
- d) Metaforen

Conclusie: Wereldbeeld

2. Werkvorm: Wissel samen werkvormen uit waarin je leerlingen kritisch naar een methodetekst laat kijken.

- a) Wat wil je dat ze leren?
- b) Hoe kun je ze dat laten doen?

Conclusie: Welke ontwerpprincipes neem je als uitgangspunt?

De Nederlandse studente Ashley (24 jaar) is vrijwilligster in Zuid-Afrika. Ze helpt mee in een ontwikkelingsproject voor kinderen uit de sloppenwijken van Kaapstad. Ashley vertelt: 'De ouders van deze kinderen hebben meestal geen opleiding gehad. Ze zitten zonder werk en hebben dus bijna geen geld. Het beetje geld dát ze krijgen, gaat vaak op aan alcohol en drugs. Hun kinderen krijgen heel weinig aandacht en gaan niet naar school. Die komen dan later in precies dezelfde situatie terecht als hun ouders. En weer later gebeurt dat ook weer bij hun eigen kinderen. Het is heel moeilijk om dat patroon te doorbreken.'

Ashley werkt bij SAVE, een hulporganisatie die opkomt voor kansarme kinderen in Afrika. Dat doen ze door schooltjes op te zetten en lesmateriaal uit te delen. Als kinderen naar school gaan, hebben ze later meer kans op een baan en dus op een beter leven. Behalve het aanbieden van onderwijs geeft SAVE ook surflessen aan kinderen van 10 tot 15 jaar. Ze worden 's middags met een busje naar het strand gebracht en krijgen les van vrijwilligers, waaronder Ashley.

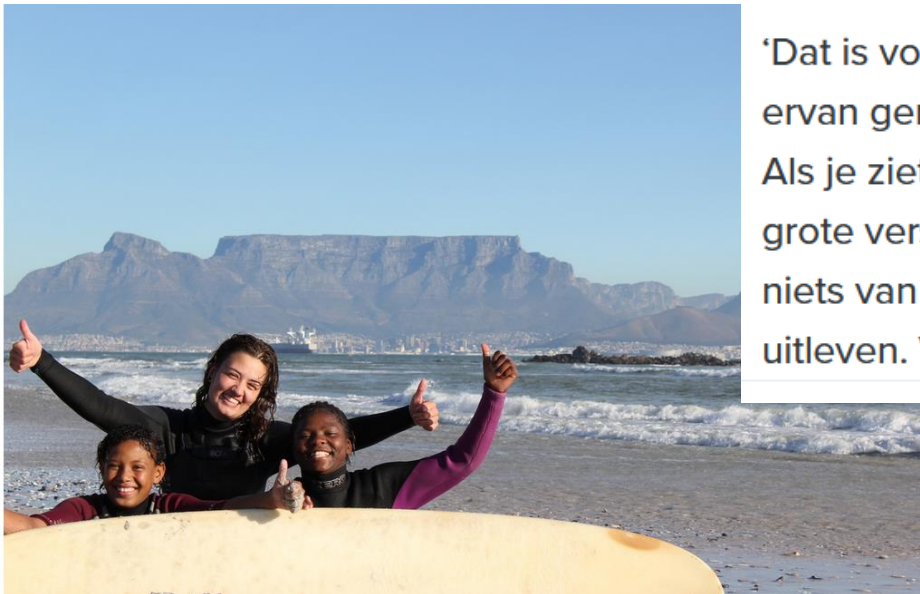
'Dat is voor hen echt het hoogtepunt van de dag. Ik heb met eigen ogen gezien hoe intens ze ervan genieten. Het is een soort uitlaatklep, een moment om te vergeten hoe de situatie thuis is. Als je ziet hoe ze in de sloppenwijken leven, dan is dat ook wel te begrijpen. In Zuid-Afrika zijn grote verschillen tussen arm en rijk. Er zijn dure woonwijken in Kaapstad, maar daar krijgen ze niets van te zien. Ze komen hun eigen wijk bijna nooit uit. Op het strand kunnen ze zich helemaal uitleven. Volgend jaar ga ik zeker weer meehelpen!'

ZUID AFRIKA: INTRO

De Nederlandse studente Ashley (24 jaar) is vrijwilligster in Zuid-Afrika. Ze helpt mee in een ontwikkelingsproject voor kinderen uit de sloppenwijken van Kaapstad. Ashley vertelt: 'De ouders van deze kinderen hebben meestal geen opleiding gehad. Ze zitten zonder werk en hebben dus bijna geen geld. Het beetje geld dát ze krijgen, gaat vaak op aan alcohol en drugs. Hun kinderen krijgen heel weinig aandacht en gaan niet naar school. Die komen dan later in precies dezelfde situatie terecht als hun ouders. En weer later gebeurt dat ook weer bij hun eigen kinderen. Het is heel moeilijk om dat patroon te doorbreken.'

Ashley werkt bij SAVE, een hulporganisatie die opkomt voor kansarme kinderen in Afrika. Dat doen ze door schooltjes op te zetten en lesmateriaal uit te delen. Als kinderen naar school gaan, hebben ze later meer kans op een baan en dus op een beter leven. Behalve het aanbieden van onderwijs geeft SAVE ook surflessen aan kinderen van 10 tot 15 jaar. Ze worden 's middags met een busje naar het strand gebracht en krijgen les van vrijwilligers, waaronder Ashley.

'Dat is voor hen echt het hoogtepunt van de dag. Ik heb met eigen ogen gezien hoe intens ze ervan genieten. Het is een soort uitlaatklep, een moment om te vergeten hoe de situatie thuis is. Als je ziet hoe ze in de sloppenwijken leven, dan is dat ook wel te begrijpen. In Zuid-Afrika zijn grote verschillen tussen arm en rijk. Er zijn dure woonwijken in Kaapstad, maar daar krijgen ze niets van te zien. Ze komen hun eigen wijk bijna nooit uit. Op het strand kunnen ze zich helemaal uitleven. Volgend jaar ga ik zeker weer meehelpen!'



MOGELIJKE ONTWERPPRINCIPES EN -VRAGEN

- **Geografische werkwijzen**
 - Relaties tussen gebieden: Hoe bespreek je (post)koloniale machtsverhoudingen als basis van het CP-model?
 - Geografische vergelijking: Vergelijk meer dan twee gebieden of groepen.
 - Het algemene en het bijzondere: Benadruk je overeenkomsten of verschillen?
- **Multiperspectiviteit**
 1. (h)erkennen van eigen perspectief,
 2. (h)erkennen van andere perspectieven,
 3. relaties analyseren tussen perspectieven,
 4. evaluatie van de perspectieven.
- **Bronnengebruik: Hoe diverse zijn de kennisbronnen in je les?**
 - Joris Schapendonk – verhalen van migranten: www.geografie.nl/artikel/migranten-onderweg
 - Dollar street: <https://www.gapminder.org/dollar-street>
- **Kritische discours analyse**
 - Hoe problematiseer je sociale constructen in de klas, bv ras?
 - Hoe worden gebieden/groepen gerepresenteerd?

CONCLUSIE

Go to www.menti.com and use the code 3827 1896

- Wat heeft dit je opgeleverd?

Als je interesse hebt in het uitwisselen van materiaal in een netwerkje Dekolonisatie van het AK onderwijs

- Stuur een mail naar joost.penninx@ru.nl

RELEVANTE BRONNEN

- **‘Meester, wat doet het n-woord in mijn aardrijkskundeboek?’**
<https://www.oneworld.nl/lezen/opinie/meester-wat-doet-het-n-woord-in-mijn-aardrijkskundeboek/>
- **‘Koloniale taal vervangen? Pas op met woorden waarvoor is gestreden’**
<https://www.oneworld.nl/lezen/opinie/koloniaal-taalgebruik-pas-op-met-woorden-waarvoor-is-gestreden/>
- **‘Zo maken kaarten in de media ons onbewust negatiever over migranten’**
https://decorrespondent.nl/11351/zo-maken-kaarten-in-de-media-ons-onbewust-negatiever-over-migranten/1107439406458-103b6272?pk_campaign=weekly&mc_cid=d686e81936&mc_eid=aa5204036b

‘Danger of the single story’

https://www.ted.com/talks/chimamanda_ngozi_adichie_the_danger_of_a_single_story

Lesmateriaal over vooroordelen en stereotypering:

<https://www.annefrank.org/nl/educatie/lesmateriaal/>

Fawaka leergang inclusief onderwijs

<https://www.fawakaondernemersschool.nl/inclusiefonderwijs/>

ACADEMISCHE BRONNEN

- Çankaya, S. (2020). *Mijn ontelbare identiteiten*. Uitgeverij De Bezige Bij .
- Van Dijk, T. A. (2005). Critical discourse analysis. *The handbook of discourse analysis*, 349-371.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/9780470753460#page=368>
- Milner, C. (2020). Classroom strategies for tackling the whiteness of geography. *Teaching Geography*, 45(3), 105-107.
- Palings, H. (2012), *Het beeld van landen en regio's in aardrijkskundeboeken*. In: Schee, van der, J. en T. Beneker (red.) Aardrijkskunde onderwijs onderzocht. LEMM, Amsterdam. https://www.expertisecentrum-mmv.nl/wp-content/uploads/lemm_akow_onderzocht_2012_web.pdf
- Vasiljuk, D., & Budke, A. (2021). Multiperspectivity as a Process of Understanding and Reflection: Introduction to a Model for Perspective-Taking in Geography Education. *European Journal of Investigation in Health, Psychology and Education*, 11(2), 529-545.
- Wekker, G. (2020). *Witte onschuld: Paradoxen van kolonialisme en ras, herziene editie*. Amsterdam University Press.